

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 3 Fylke: Hedemark
 Tilleggsspørsmålnr. Herad: Tynset
 Emne: Brynet Bygdelag: "
 Oppskr. av: Kar S. Thitken Gard: "
 (adresse): Tynset G.nr. " Br.nr. "

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Bryne, et. blir brukt til kvessing av fjø.
 Heine, ei til skivlar, sigdar og andre skjerereidokjer
2. Brynestein finst ikkje i N.-døstudalen. Samalt helst
 naturbryne. Dei beste bryna var Einbeuggbryne,
 blågrått av farge med små prikker. Dei kom frå
 Doore og vart fenne i ein liten dal - Einbeugg-
 dalen som går opp frå Tofte. Menne kring
 staden tok me å bryte ut bryne og selde, men så
 la brukaren på Tofte seg framme, og forbaud dei
 å ha brynestein i utangfor hans eigeddom.
 Einbeuggbryne var kjent i Følldalen, og somme-
 dolen hadde sløte med seg den somraue når dei kom
 til Østudalen på slätten. I 1883 hadde Berovend
 Sandbakken, Tynset ein guldbrandsdelsgut som sløtteka
 Gåten hadde Einbeuggbryne, som Berovend kjøpte av
 han for 4 kr. (ein uhøyrd pris på den tid). Brynet
 fekk ein tragisk ende. Berovend reiste til øtra og bar
 det i ein brynstokk. Det var djupe hjulspor i veggen,
 og på ein eller annan måte straugla brynet ut og
 kom ned i hjulsporet, og tassarjerra som kom etter,
 høyrde det suid. Det var ikkje langt att til grøten
 hjå om Berovenda, da. Eit godt bryne var ikkje
 betalt med pengar. (Faus Johard, 85 år)

2
Skarvaugbryne var også gode. (Smileg frå Odalen).

Geitbergbryne brukar i Odalen, (Ukjend heimstad) også
sers gode. Jon Troau, Tynset har eit slitt bryne som
han har brukar i over 25 år. Når det blir så mykje
slite på eine enden at det ikkje er brukande lenger,
blir denne enden sett inn i eit trehandtak, og andre
enden blir tatt i bruk.

Korp-Ola-bryne også brukar i Odalen. (Ukjend heimstad)

3. Alle skjævereidstap blir først slopt og etterpå
blir gjæu bryna, medan alle andre reidstap blir heina.

4. Ukjend.

5. Ukjend

6. Når brynet var godt, skulde ein slå heile øtta.
Det var dei slattekarane som slo heile dagen også.
Rekorden hadde ord ein slattekar som slo heile veka
utan å slope, men så hadde han Simbyggbryne,
han da. (Frams Johngard). Så snart ein steinhogde
gjæu, så laut ein på slipesteinen.

Det kom mykje snø på gjæu også. Svauk-gjæuane var
frå forsten av forhøve, men når dei hadde lege på eit
mosevotter bak eit års tid og rista, så vart dei gode.

Graset var lettberth på dei gamle vollaane, og ein
künde setja gjæu „mykje på hogg.“ Frams Johngard
slo ein runding - Smål - frå kl. 4 om morgonen til kl. 11.
(på 7. timar), men dagen etter var han stål i kroppen.

Uden slipinga brukar gamlekarane å ta berei
sliping på gjæu, når dei så kvatte, tok dei frå
eggene og innover.

7. Berre eit slag bryne. I 1907 (?) var det ein slatte-
kar frå Trusfald i Svingvæn Streiklien. Han laga ei
„Kortstikke“ av tre som han smurde gjæu på og sette inn
med slipsteinens sand.

Bryne.

8. Ljåen sat alltid fast på orvet. Han var sinna fast med fire kløyos vidjetæg. (eller kløyos spanstøyr), og det var alt for mykje arbeid å løyse han for slipinga.

9. Ein set orvet i bakken og andre enden inn til bringa med odden på ljåen peikande framover. På Tynset börjar ein innmed orvet og går framover, i Falldalen börjar ein på odden og går innover mot orvet.

Fraugaugsmåten under bryninga er mange. Nokon stryk ein gong på kvar sida framover ljåen, anten slik at dei følge eggen, eller litegraud på strå ned. Dette går så fort at ein ikkje gott iindgjer bryninga på innde "tilbakeslaget". Ein börjar helst innmed orvet.

Andre drag fleire gonger att og fram på utsida av ljåen, men berre ein gong på innsida. Og attar andre fører brynet på utsida i ein sirkel mange gonger, men berre å drag på innsida. (nokon ogjer mange gonger på innsida med sirkelføring).

Börjar ein utmed odden, med eit stök på kvar side, så brukar somme å stryke mot eggen, andre innda eggen.

Under slipinga blir ljåen dypst 2 gonger på innsida, men berre ein gong på utsida. (Fälldal).

10. Brynstokk. svarva av tre. I mede enden stod att ein liten tapp 5-6 sm lang. Når ein skulde sette brynstokken frå seg marka, køyrdde ein berre tappem med i jorda, og brynstokken stod av seg sjölv. Oftast vantar denne tappem.

Brynstokk av blick har vore brukta, men det vart slit rammet i dei, og attat slit dei for hardt på brynet, så stallekarane lika dei ikkje.

11. Nei.

4
11. Nei. Linnue flinke slattekarar bær bryg-
skibben i bickslinnua. Linnue Noverrøsten t.d.
og han var den flinkeste på kong leid. Han spytta
berre på den vesle brygskibben sin.

12. Brygstokken var hengd i spreua på beltreina
eller i gjøve reime. Linnue bær brygstokken bakau-
på. Det vart da ofte urolig til bryget under svirgruga
av kroppen.

Andre hengde brygstokken framau på i skrittet,
der var det meire ro, men det var ikkje alle som
tolde å ha han der.

13. Vann måtte det vera til naturbryget. Karboran-
dinnubryget blir brukta både med og utan vann. Som
nemnd i runde 11. brukta somme "storslåarar" å berre spytte
på bryget sitt.

14. Uttjæst

15. — " —

16. — " —

17. Forharde bryne vart lagt i såruijolk, opp til 1 år.
Det er også kjend at ein kunde grave det inn i ei
saurtve.

Linnue brende brynet. Da måtte det vera
heilt turt, og ein måtte tørke det ud forsøk. Var
det aldri så lite vann i steinen, så sprakk det.

18. Mjæst.

19. — " —

20. — " —

(Fordi om det står utkjæst, så kan det godt
frumast nokon borti ein eller annan av
kroken som kjemmer til bruksvæsen eller omgjevd.)